

ЗАОЧНИЙ РОЗГЛЯД СПРАВИ

План

1. Поняття і значення заочного розгляду справи.
2. Умови і порядок ухвалення заочного рішення.
Зміст заочного рішення.
3. Оскарження заочного рішення.
4. Позовне провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування.

1. Поняття і значення заочного розгляду справи.

Заочне провадження — це порядок розгляду і вирішення конкретної цивільної справи у випадку **неявки відповідача**, належним чином сповіщеного про час і місце судового засідання, що не повідомив про причини неявки, якщо він не просив розглядати справу за його відсутності і якщо проти цього не заперечує позивач.

Заочне провадження у цивільних справах широко застосовується у різних правових системах світу у зв'язку з необхідністю забезпечувати **ефективність та своєчасність** цивільного судочинства. У ЦПК України відновлено інститут заочного розгляду справ у цивільному судочинстві (гл. 8 Розділу III).

Інститут заочного провадження відповідає положенням та спрямований на реалізацію Рекомендації № R(84)5 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам стосовно принципів цивільного судочинства, **що направлені на вдосконалення судової системи від 24.02.1988 р.** Так, для досягнення такої мети - **необхідно забезпечити доступ сторін до спрощених і більш оперативних форм судочинства** та захистити їх від зловживань **та затримок**, зокрема, надавши суду повноваження здійснювати судочинство більш ефективно (яким і є заочний розгляд справи).

Заочне провадження є додатковою гарантією позивачеві від зловживання відповідачем процесуальними правами, усунення причин затягування процесу, **дотримання судами строків розгляду справи.**

На сьогоднішній день у світовій юстиції існують **дві основні концепції заочного провадження:**

а) вважається, що **відповідач**, який не з'явився в судове засідання або ухиляється від участі в процесі, **визнав пред'явлений йому позов.** Презюмоване визнання позову з боку відповідача **звільняє позивача від необхідності подання доказів у справі (англо-американський цивільний процес);**

б) неявка відповідача не розглядається як визнання ним **пред'явленого позову і не надає позивачеві ніяких додаткових процесуальних прав.** Позивач у цьому випадку не звільняється від обов'язку подання доказів по пред'явленому позову, а суд — від обов'язку розгляду цих доказів і перевірки обґрунтованості заявлених вимог. Дана концепція виходить з припущення, що неявка відповідача в суд могла бути викликана або незнанням відповідача про пред'явлений позов, або обставинами, які перешкодили його явці в суд (**французьке цивільне судочинство**).

ЦПК України більш подібний до французької концепції, але відповідач, який не з'явився, вважається винним у неявці, поки не буде доведене протилежне. Таким чином, концепція українського законодавства являє собою **поєднання елементів двох розглянутих вище концепцій одночасно.**

2. Умови і порядок ухвалення заочного рішення. Зміст заочного рішення.

В ЦПК України наявні певні колізії щодо порядку постановлення заочного рішення. Так, **ч.4 чт.169 ЦПК** передбачено, що у разі **повторної** неявки в судове засідання відповідача, повідомленого належним чином, суд **вирішує** справу на підставі наявних у ній даних чи доказів (постановляє заочне рішення), в той час як **ч.1 ст.224 ЦПК зазначається, що** у разі **неявки** в судове засідання відповідача, який належним чином повідомлений і від якого не надійшло заяви про розгляд справи за його відсутності або якщо повідомлені ним причини неявки визнані неповажними, суд **може** ухвалити заочне рішення на підставі наявних у справі доказів, якщо позивач не заперечує проти такого вирішення справи.

Розгляд справи в порядку заочного провадження і ухвалення заочного рішення можливі **за наявності наступних умов:**

1) **неявка відповідача.** Передбачається, що факт неявки відповідача при заочному рішенні повинен розглядатися як наслідок відсутності в нього реальних заперечень проти заявленого позову, визнання ним безперспективності судового захисту. Відповідно до **Практики ухвалення та перегляду судами заочних рішень у цивільних справах** (Узагальнення підготовлене суддею Верховного Суду України Л.М. Лихутою) вбачається правильним, що неявка відповідача в судове засідання після оголошеної перерви, зупинення провадження у справі та поновлення її слухання не дає підстав для ухвалення заочного рішення, **оскільки відповідач брав участь у попередніх засіданнях**, йому роз'яснювали його права та обов'язки, він висловлював свою думку і ставлення до позовних вимог. **При участі в справі декількох відповідачів** розгляд справи в порядку заочного провадження можливий у випадку неявки в судове засідання всіх відповідачів;

2) **належне повідомлення відповідача.** Неявка відповідача, що є умовою заяви клопотання про ухвалення заочного рішення, не може бути наслідком недбалості позивача, який вказав неточну адресу відповідача, або недбалості суду, що не забезпечив належне повідомлення відповідача про справу.

3) згода позивача. Право вибору порядку розгляду справи (звичайного або заочного) повинне залишатися за позивачем. Суд повинен роз'яснити позивачеві його право на розгляд справи в порядку заочного провадження, одночасно роз'яснюючи його право на розгляд справи у звичайному порядку. При цьому суд обов'язково повинен вказати особливості того або іншого провадження і які наслідки спричиняє ухвалення звичайного або заочного рішення в справі. Провадження і ухвалення заочного рішення, суд вчиняє відповідно до цього волевиявлення;

4) відсутність поважних причин неявки. (хвороба, відраджень тощо). Якщо ж поважна причина існує і суду про неї відомо, застосування даної норми неприпустимо.

5) відсутність прохання відповідача про розгляд справи за його відсутності. У випадку надходження в суд заяви відповідача з проханням розглянути справу за його відсутності заочне провадження **виключається**. При цьому характер причин неявки відповідача в судове засідання значення не має. Відсутність поважних причин неявки при наявності заяви відповідача з таким проханням тягне за собою розгляд справи в порядку звичайного провадження.

Про заочний розгляд справи суд постановляє ухвалу.

Зміст заочного рішення. Спрощена форма провадження не впливає в цілому на зміст рішення, що приймається. Як і звичайне рішення, заочне рішення повинне складатися з вступної, описової, мотивувальної та резолютивної частин.

В описовій частині суд обов'язково зазначає, що справа розглянута без відповідача і дотримані зазначені в законі умови правомірності заочного провадження.

У мотивувальній частині рішення суд викладає суть спору про право, яку розглядає зі слів позивача і аналізує в основному докази, міркування та доводи позивача. **У тих випадках, коли відповідач не з'явився, але подав письмові чи речові докази або письмові пояснення, вони обов'язково враховуються судом.**

У резолютивній частині рішення суд викладає не тільки те, яким чином він задовольнив або відмовив у задоволенні вимог, як розподілив судові витрати, **але у ньому має бути зазначено строк і порядок подання заяви про його перегляд (ст.226 ЦПК).**

Відповідачам, які не з'явилися в судове засідання, направляється рекомендованим листом із повідомленням копія заочного рішення не пізніше **трьох** днів з дня його проголошення (ст. 227 ЦПК).

Заочне рішення, як і рішення, ухвалене при розгляді справи у звичайному провадженні, є актом правосуддя і тому **повинне відповідати загальним** вимогам, які пред'являються до судових рішень.

Заочне провадження містить **дві можливості для оскарження заочного рішення:**

- у порядку, передбаченому спеціально для скасування заочного рішення;
- і в порядку, встановленому для оскарження звичайного судового рішення (апеляційному та касаційному);

Спеціальна можливість оскарження заочного рішення передбачена тільки для відповідача. Відповідач вправі подати в суд, **що ухвалив заочне рішення, заяву про перегляд заочного рішення протягом десяти днів з дня отримання його копії** (ст. 228 ПК).

Заява про перегляд заочного рішення повинна бути подана у письмовій формі. У заяві про перегляд заочного рішення повинно бути зазначено: найменування суду, який ухвалив заочне рішення; ім'я (найменування) відповідача або його представника, які подають заяву, їх місце проживання чи місцезнаходження, номер засобів зв'язку; **обставини, що свідчать про важливість причин неявки в судові засідання і неповідомлення їх суду, і докази про це;** **осилання на докази, якими відповідач обґрунтовує свої заперечення проти вимог позивача;** клопотання про перегляд заочного рішення; перелік доданих до заяви матеріалів.

За подачу заяви про перегляд заочного рішення
плачується судовий збір у розмірі:

- для фіз.осіб – 0,2 мрзп;
- для юридичних осіб і фіз. осіб підприємців – 0,5 мрзп

Прийнявши належно оформлену заяву про перегляд заочного рішення, суд **невідкладно** надсилає її копію та копії наданих до неї матеріалів іншим особам, які беруть участь у справі. Одночасно суд повідомляє особам, які беруть участь у справі, про час і місце розгляду заяви.

Заява про перегляд заочного рішення повинна бути розглянута протягом **п'ятнадцяти** днів з дня її надходження. Заява про перегляд заочного рішення розглядається в судовому засіданні. Неявка осіб, належним чином повідомлених про час і місце засідання, не перешкоджає розгляду заяви.

У результаті розгляду заяви про перегляд заочного рішення суд **може своєю ухвалою:**

- 1) залишити заяву без задоволення;
- 2) скасувати заочне рішення і призначити справу до розгляду загальному порядку.

Перше повноваження суд реалізує, якщо визнає, що причина неявки відповідача в судові засідання була **неповажною**, а докази, подані ним, **недостатні** для скасування рішення (жодних нових обставин, не відомих суду і здатних змінити юридичну кваліфікацію взаємовідносин позивача з відповідачем, у заяві не наводиться).

У разі залишення заяви про перегляд заочного рішення без задоволення, заочне рішення може бути **оскаржене в загальному порядку**, встановленому в **ЦПК**. У цьому разі строк на апеляційне оскарження рішення починає відраховуватися з дати постановлення ухвали про залишення заяви про перегляд заочного рішення без задоволення.

Заочне рішення підлягає скасуванню, якщо судом буде встановлено, що відповідач не з'явився в судові засідання та не повідомив про причини неявки з поважних причин і докази, на які він посилається, мають істотне значення для правильного вирішення справи.

Скасування заочного рішення не означає вирішення справи на користь відповідача. Справа повинна бути розглянута по суті заново і з самого початку.

Позивач має право оскаржити заочне рішення в загальному порядку. Повторне заочне рішення позивач та відповідач можуть оскаржити в загальному порядку, встановленому ЦПК.

4. Позовне провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування.

Особливості позовного провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування регулюються гл. 9 Розділу III ЦПК України, який був запроваджений Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності **Національного агентства з питань запобігання корупції**» від 12 лютого 2015 року № 198-VIII.

Так, ст.233-1 ЦПК України передбачено, що позов про визнання необґрунтованими активів та їх витребування подається в інтересах держави прокурором упродовж строку загальної позовної давності з дня набрання законної сили обвинувальним вироком щодо особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Термін «активи» в даному випадку означає грошові кошти або інше майно, а також доходи від них.

Відповідачами у такому провадженні є

1) особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, стосовно якої набрав законної сили обвинувальний вирок суду за вчинення корупційного злочину або легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є особи, зазначені у п.1 ч.1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»;

2) особи, пов'язаної з особою, зазначеною у п. 1, - юридичної особи, яка є власником (користувачем) майна, стосовно якого існують докази того, що воно отримано або що ним користується чи розпоряджається (розпоряджалася) особа, зазначена у п. 1.

У разі пред'явлення позову до особи, зазначеної у п.1, прокурор вживає заходів щодо встановлення майна, стосовно якого існують докази того, що воно отримано особою, зазначеною у п. 1, або що ним користується чи розпоряджається (розпоряджалася) така особа. У разі встановлення такого майна, обов'язковим **є також пред'явлення позову до юридичної особи, яка є його власником (користувачем).**

Ст. 233-2 ЦПК України передбачено, що суд визнає необґрунтованими активи, якщо судом на підставі поданих доказів не встановлено, що активи або грошові кошти, необхідні для придбання активів, щодо яких поданий позов про визнання їх необґрунтованими, були набуті на законній підставі.

Правовими наслідками визнання активів необґрунтованими є стягнення їх в дохід держави.

Якщо суд відповідно визнає необґрунтованими частину активів, в дохід держави стягується частина активів відповідача, яка визнана необґрунтованою, а у разі неможливості виділення такої частини - її вартість. У разі неможливості звернення стягнення на активи, визнані необґрунтованими, на відповідача покладається обов'язок сплатити вартість таких активів.

Стягнення в дохід держави активів, визнаних судом необґрунтованими, здійснюється в порядку, встановленому Законом України «Про виконавче провадження».